

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, ט)
 "זה יוסף שהיה לך בחימה" (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
 שר התורה הגאון הקדוש
 רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת בהעלותך (באר"י) תשפ"ב • שנה ב' - גליון ע"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
 מערכת אכל"ח

ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשת הפסח וגו' (ט, ט).

נושאי ארוננו של יוסף היו טמאים משום דיוסף נקרא 'אדם'

ראיתי קושיא בספר אחד ונשכח ממני שמו, דהקשה מנושאי ארוננו של יוסף מדוע היו טמאים (עין סוכה כה), לשיטת הגמרא יבמות (סא) דאפילו במשא נמי אין עכו"ם מטמא לרבי שמעון בן יוחאי - רק ישראל. [וקושיא זאת תוקשה רק אם נאמר דהאבות והשבטים לא יצאו מכלל בן נח, וגם אם לא נאמר כותספות נדה (ע: ד"ה ואין), דבן נח דקודם מתן תורה מטמאים גם לרבי שמעון בן יוחאי].

ונראה לענ"ד פשוט, דכמו שכתבו התוספות בבא בתרא (נח), אהך (שם) דרבי בנאה מציין מערתא דמערת המכפלה, דאברהם שאני דמיקרא 'אדם', דקרא ד'האדם הגדול בענקים' (יהושע יד, טו), נדרש במדרש 'אדם', על אברהם, עיין שם, הכי נמי יוסף שאני דנקרא 'אדם' - עיין שמות רבה בשלח (כ, ט), וז"ל: אמר לו הקדוש ברוך הוא (ליוסף), אתה אמרת לאחייך 'אנכי אכלכל אתכם' (בראשית ג, כא), חייך אתה נפטר ויהיו עצמותיך מחזרין עמכם ארבעים שנה, שנאמר 'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם', ואין 'אדם' אלא יוסף, שנאמר (תהלים עה, ט) 'אהל שִׁפְן באדם', וכתוב (שם שם, סו) 'ויאמס באהל יוסף', עכ"ל המדרש, וזה פשוט.

לקח טוב
 כלל

אם יש להוכיח מסוגית עוסק במצוה
 דחיוב המצוה ישנו לפני זמן המצוה

זכור אני סברא אחת אשר ראיתי עוד בבחורות בספר פתח הבית, שכתב ליישב את דביוס הכיפורים חצי שיעור אסור מן התורה (עין יומא עג), אף על גב דלדעת המהרל"ח (שו"ת מהרל"ח סימן י"ח ד"ה כתב) חצי שיעור מותר מן התורה בדבר שהיה לו שעת הכושר, וכמו שכתב המשנה למלך בשמו - הלכות חמץ ומצה (פ"א ה"ז ד"ה האוכל), עיין שם.

ותירץ, דיום הכיפורים דהוי אך עשה, אם כן הוא בכל השנה אקרקפתא דגברא כמו ביום הכיפורים, שיש עליו חיוב בכל השנה להתענות כשיגיע יום הכיפורים, וכל מצות עשה אקרקפתא דגברא מונחים כשנעשה גדול - ומקיים כל אחת בזמנה, ואם כן אין החיוב שונה ביום הכיפורים מבכל השנה. מה שאין כן איסור שהוא על החפץ, על כל שפיר יש לחלק בין חפץ אסור מעולם לחפץ שהיה מותר ונאסר, ובחפץ שיש שפיר ענין שעת הכושר, מה שאין כן בעשה אקרקפתא דגברא הוא לא שייך ענין שעת הכושר כלל. עד כאן תוכן דבריו לפי זכרוני, וכעת אין לפני ספר פתח הבית לעיני בו (ראה שם סימן יד ענף א ד"ה והנה צריך).

(א) עיין ערבי נחל שבת הגדול דרוש א ד"ה והנה התוספות הקשו, שהקשה כן.

(ב) כדעת רש"י יבמות מו. ד"ה באבותינו: 'בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה'; ומביין פרשת אמור כד, י ד"ה והצרפתיים. וראה בית האוצר מערכת א כלל א אות א שהאריך בזה, ועיין עוד שו"ת בן פורת ח"א סימן ד אות א ד"ה והנה שב.

ואמנם לענ"ד אין סברתו זאת פשוטה, ורק יש מקום ספק בזה אם מצות הנהוגות בזמנים מיוחדים - כל עיקר החיוב שלהם הוא רק בשעת זמן המצוה. ועל דרך משל, מצות סוכה ולולב חל החיוב על האדם רק בסוכות, וקודם לזה אין עליו ענין החיוב, או דילמא מאז שנעשה גדול החיוב מוטל עליו לקחת לולב ולישב בסוכה בזמנו, ואין שום חילוק בין לפני הזמן לתוך הזמן - רק לענין הקיום בפועל, שהקיום בפועל הוא רק בתוך הזמן. ומפאת הקיום בפועל הוא שנקראו מצות הזמניות מצות עשה שהזמן גרמא, לפי שאינם דומים לשאר מצות שקיומם תמיד, אבל ענין החיוב אין שום חילוק בו בין לפני הזמן לתוך הזמן, וכסברת הפתח הבית הנ"ל.

ויש לי להעיר בזה בעזרת השם יתברך מגמרא בסוכה (כה), תנו רבנן, 'בשבת בביתך' (דברים ו, י) - פרט לעוסק במצוה וכו'. והא מוכחא נפקא, מהתם נפקא, דתניא 'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם' וגו', מי היו וכו', עוסקים במת מצוה היו, שחל שביעי שלהם להיות בערב הפסח וכו'. צריכא, דאי מהתם הוה אמינא משום דלא מטי זמן חיובא דפסח, אבל הכא דמטי זמן קריאת שמע אימא לא, צריכא, עכ"ל הגמרא. ומוכח דאין חיוב הבאת פסח לפני ערב פסח.

חיוב לעשיית דבר מיד קודם לחיוב על העתיד

ואולם יש לדחות, דנהי דיש חיוב דפסח גם לפני ערב פסח, עם כל זה הרי החיוב הוא רק לעשות דבר בעתיד, ועל כן חיוב הטומאה למת מצוה - שהוא חיוב לעשות דבר מיד - עדיף וקודם, והא דאמר בגמרא דלא מטי זמן חיובא דפסח, הכונה שלא הגיע זמן הקיום בפועל של החיוב.

ואמנם, מהך סוגיא דסוכה, דאמר שם עוד, דאצטריך קרא ד'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם' וגו', דאי מ'בשבתך בביתך', הוה אמינא דוקא קריאת שמע דאין בה כרת - הוא דפטור ממנה עוסק במצוה, אבל פסח דבכרת אימא לא, קא משמע לן, עיין שם. והתם היה הטומאה שבעה ימים קודם לפסח, וכדאמר (סוכה שם) עוסקים במת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח, ואם כן מאי הוה אמינא דלא יטמאו ויבטלו חיוב הטומאה עבור חיוב פסח שיבוא לאחר זמן, ומה בכך דפסח הוא כרת, הלא סוף סוף אין החיוב שלו עדיין כלל וכנ"ל. ועל כרחך דחיוב המצוה ישנו גם לפני זמן המצוה.

אם דין שואלין ודורשין קודם

הרגל מו"ת - אין ראייה לכל מקום

והנה, אי נימא דחיוב דהזירות במצות הרגל שלשים יום קודם להרגל הוא מן התורה מפאת שואלין ודורשין וכו', דנלמד מקרא - שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני וכו', כמבואר בפרק קמא דפסחים (י, א), אם כן גם מהך דסוכה אין ראייה, דשבעה ימים קודם לפסח הרי יש כבר חיוב הפסח מן התורה, ואכתי אין ראייה אלעלמא שיהיה חיוב המצוה לפני זמן המצוה. ועיין שם בפסחים בפני יחושעי (ו ד"ה ואמר), שכתב דחיוב ביעור חמץ שלשים יום קודם לפסח במפרש הוא מן התורה מפאת שואלין ודורשין וכו', עיין שם היטב.

ומה גם כמה שנוגע לחיוב הבאת הפסח גופיה, ודאי דיש

(ג) שכתבו, דאף שקבר שלפני הדיבור אינו מטמא באוהל, כי עדיין לא נקראו 'אדם', מכל מקום שאני לגבי אברהם אבינו.

(ד) עיין רמב"ם הקדמה לפירוש המשנה, מהדורת וגשל עמוד 49 ד"ה והחלק החמישי, רמב"ן בספר המצות שורש ב עמוד פו.

(ה) רבינו בבית האוצר שם בתחילת הכלל, כתב: "אבאר בעזרת השם

לומר דיש חיוב מן התורה שלשים יום לפני לראות להביא הפסח בזמנו, דהא הך דמשה עומד ומזהיר וכו' קאי אמצות הבאת פסח. ועיין עבודה זרה (ה), דעיקר הך דשואלין ודורשין הוא רק מפאת הבאת הפסח, כדי להכין פסח נקי ממום, עיין שם. ואולם מלשון התוספות בעבודה זרה שם (ד"ה והתן) מוכח דהוא רק תקנה, ואף שהוא תקנת משה רבינו ע"ה, עם כל זה יש לה רק דין דרבנן וכנודע".

בית האוצר
 מערכת אכל"ח

והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (יב, ג).

'מכל האדם - ולא ממלאכי השרת'

אם יש להוכיח מזה שמלאך אינו נקרא 'אדם'

עיין בספרי (בפרשתנו פיסקא מוג ד"ה מכל), על הכתוב 'והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה', וז"ל: 'מכל האדם' - ולא ממלאכי השרת, עכ"ל. וכן הוא באבות דרבי נתן (פ"ט מ"ב), וז"ל: 'יכול שהיה עניו במלאכי השרת, תלמוד לומר 'מכל האדם', מאדם אמרו ולא ממלאכי השרת, עכ"ל.

ומוכח דמלאך אינו בכלל אדם. ואולי המיעוט הוא מדכתיב 'האדם אשר על פני האדמה', דאילו מלאך נהי דמיקרי 'אדם', עם כל זה אינו אדם שעל פני האדמה. ואולם באבות דרבי נתן שם ממעט רק לאבות מקרא ד'אשר על פני האדמה', מה שאין כן המלאכים ממעט מתיבות 'מכל האדם' גופייהו, והכי מוכח נמי כוונת הספרי, עיין שם היטב.

מלאך נקרא 'אדם' ולא 'האדם' משום שאינו נגלה

ואולי כמו שכתבו התוספות ביבמות (סא, ד"ה ואין), דנהי דאין העובדי כוכבים קרוין אדם (שם), עם כל זה קרוין 'האדם', ומובן הטעם מהורכבת דברינו (בית האוצר מערכת א) בכללי ז' ח' (אות א ד"ה התוספות; אות ג ד"ה והנה) דהוא משום ד'אדם' קאי אנפש, ועל כן קאי רק על הנפש היותר מעולה שבמין אדם, דהיינו הנפש הישראלית, ועל כן אין העובדי כוכבים בכלל, שאין להם זאת הנפש כלל, כנודע ליודעי (עין זוה"ק בראשית מו), מה שאין כן 'האדם' בה"א הידיעה - קאי על הגוף הנגלה והנודע, ועל כן קאי גם אעובדי כוכבים.

ולפי זה יש לומר גם כאן ד'אדם' שפיר כולל גם מלאכים, מה שאין כן האדם בה"א הידיעה מוסב רק על האדם הארצי הנגלה והנודע - לא על המלאכים, ועל כן קרא ד'משה עניו מאוד מכל האדם' וגו', שפיר ממעט מלאכים.

ואולם אם נאמר כממש כביאור הזה בתוספות יבמות הנ"ל, ראוי לכאורה שגם תיבת 'אדם' לא יסוב אמלאכים, שהרי נפש הישראלית מעולה וגבוה מדריגתה ממלאכים כנודע ליודעי חן (עין שערי קדושה ח"ג שער ב), ואם כן תיבת 'אדם' דקאי אנפש הישראלית גם כן אין המלאכים בכלל, ויש ליישב ואין להאריך.

יתברך אי מלאך קרוי אדם. והאריך רבינו בראיות, וכאן הובא הנוגע לפרשתינו.

(ו) רבינו הביא שם ירושלמי יומא פ"ה ה"ב: "... והכתוב (ויקרא טו, ז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד - ואפילו מלאכים, דכתיב (חוקקא א, א) ודמות פניהם פני אדם. ומשני, דשמא שכינה היתה, עכ"ל. ומוכח דמלאך הוא בכלל 'אדם'."

לאחר מתן תורה שהתגיריו כולם כאחד לא היה בהם ענין 'כקטן שנולד'

~ מתוך: אוצרות יוסף דרוש ב; בית האוצר מערכת א כלל א ~

נתחדש דבר - רק מיעוט, שנעשה משני כלליים 'כל' אחד. ועל כן אין כאן לידה - היינו התהוות חדש כלל, ועל כן שפיר לא חשוב חבורה חדשה.

[רק להיפוך, בחבורה אחת ונפרסה מחיצה ביניהן, דנעשה מכל אחד שני כלליים ונתחדש "כל", לכן יש חידוש, והוא כל אחת חבורה חדשה (עין פסחים שם) על ידי שנתגדל מ'חלק' ל'כל', דמתחלה היה 'חלק' ונעשה 'כל', ומה שאין כן משני כלליים שנעשה 'כל' אחד, הוא רק מיעוט, שנעשה משנים - אחד, ואין כאן חידוש כלל, ודו"ק היטיב מאוד].

ולפי זה גם כן, רק גר המתגיר דנעשה חלק של 'כל' חדש, שהרי מתחלה לא היה לו חיבור לישראל - רק היה 'כל' בפני עצמו, ועתה נעשה חלק של 'כל' אחר - היינו של כלל ישראל, לכן הוא שפיר חידוש ולידה, כמו בהך דגיטין דנעשה חצי החירות חלק של 'כל' אחר - היינו של כלל הגוף דנתחדש, דחצי העבדות הרי נתחדש על ידי השיחרור כנ"ל [דכל זמן שהוא עבד וקנוי לאדונו ובטל אל אדונו - כמאן דליתיה, וכבהמות אדונו דמי, ועל ידי השיחרור נעשה אדם, כדאמרין בהאומר (קידושין סב:), מעיקרא בהמה - דעבד איתקש לחמור (שם סה) - והשתא דעת אחרת].

במתן תורה נעשו ישראל 'כל' אחד וכל אחד הוא 'חלק' מה'כל'

ומה שאין כן במתן תורה דהיו כולם בני נח תחלה (ראה רש"י סנהדרין פב: ד"ה בת), והיה כל אחד מהם "כל", ואחר כך הם עצמם הם שנעשו ישראל, ונתחברו ונעשו מששים רבוא כלליים - 'כל' אחד, וכל אחד 'חלק' ממנו, זה הרי הוא רק כהך דפסחים שנעשו משתי חבורות - חבורה אחת, ולכן שפיר אין כאן לידה, ולכן שפיר לא היו כולם שנולד כלל, ושפיר היו אסורים בקרובותיהם, ודו"ק היטיב כי הדברים עמוקים מאוד בסייעתא דשמיא.

'כקטן שנולד' רק בהשנות הגוף

עוד יש לומר, דאם נאמר דישאל יצאו מכלל בני נח עוד מזמן האבות (עין רמב"ן פרשת אמור כד, ד"ה ואין), יש ליישב בזה קושית הגור אריה הנ"ל. דרק עתה, דגר המתגיר נעשה מבן נח - ישראל, והוא השנות גמור מגוף לגוף אחר, הוא דחשיב כקטן שנולד, מה שאין כן הגירות שעל ידי מתן תורה, אי נאם דעוד מימי האבות יצאו מכלל בני נח, ואם על כן לא היה הגירות הזה השנות מבן נח לישראל, על כן לא היו חשובים כקטן שנולד.

ובזה (עין שבת פח), מה שאין כן גירות, דעכשו אין נברא ישראליות, וענינו רק שמתבטל לכלל ישראל ומקבל מהם הישראליות, ואם כן זה כל ענינו מה שמתבטל לכלל ונעשה חלק מהכלל. וזה בספרי (עין תנחומא פרשת וקהל סימן ח) על הכתוב (דברים לג: ד) מורשה קהלת יעקב, אלו הגרים המתקבלים ביעקב, זה כל ענין הגירות מה שמתקבל ביעקב, ולכן כך קראם הכתוב - 'קהלת' יעקב, ודו"ק, עין שם. וראה עוד שם אות ס ד"ה והנה בהך - ד"ה ועל; אות קסב.

ד) בספר תורת חיים - להגאון רבי מאיר בלומענפעלד ז"ל - פרשת יתרו עמוד צה, שהביא דברי רבינו אלה, וסיים עלה: "המעניין בדבריו אלה יראה, שרק גאון וגדול כמותו - ידע לחדש דבר כזה, כי דבריו הם הפלא ופלא ופרח ממש". ועיין שם בהמשך דבריו מה שפלפל בדברי רבינו.

ה) וראה עוד שו"ת בן פורת ח"א סימן ב אות ה ד"ה ובספר.

גם כן חלק מ'כל', ומתחלה היה 'כל', ועל כן מה שנעשה מ'כל' - 'חלק', זה חשוב גוף חדש וכקטן שנולד.

וראיה מרש"י גיטין (מג: ד"ה פקעו) דחציה שפחה וחציה בת חורין שנשתחררה הויא קטן שנולד. וקשה, דחצי הבת חורין כבר מתחלה היתה בת חורין, ומדוע היא קטן שנולד. וצריך לומר דכיון דמתחלה היה 'כל', דכיון דחצי השני הוא עבדות אם כן חצי החירות הוא כל החירות וחשוב 'כל', וכתוספות חולין (קלב. ד"ה וצריך) ור"ן שם (מה. מדפי ה"ף ד"ה ובגמרא) לענין צבי הבא על התישה כו', דכיון דהוא כל שיות שבו - החצי האחר הוא צבי - לכן חשיב גם החצי כוליה שה, עיין שם היטב, ואילו על ידי השיחרור שנעשית כולה בת חורין אם כן חצי החירות עתה רק 'חלק', ואם כן נעשה על ידי השיחרור גם חצי החירות מ'כל' - 'חלק', וזה חשוב 'קטן שנולד', ודו"ק היטיב.

שני כלליים שנצטרפו להיות 'כל' אחד אינו התהוות חדשה

ואולם הא קשה על רש"י גיטין הנ"ל לפי הבנה הנ"ל, מהך דפסחים (פז) דשתי חבורות ונסתלקה מחיצה מביניהם לא חשוב חבורה חדשה, עיין שם היטב. ואמאי, הא מתחלה היתה כל חבורה בפני עצמה "כל", ועתה שנעשו שתיים חבורה אחת על ידי סילוק המחיצה - הויא כל חבורה 'חלק', ואם כן הרי נעשית כל חבורה על ידי סילוק המחיצה מ'כל' - 'חלק', ויוחשבו גם כן כל אחת כחבורה חדשה במה שנעשו חלק חבורה אחרת, כהך דגיטין דחצי החירות חשיב 'נולד' במה שנעשה חלק של אחר, היינו של כלל הגוף.

ואולם החילוק פשוט, דרק בהך דגיטין דנעשה מ'כל' - חלק של דבר אחר שלא היה תחלה, היינו חצי העבדות דנשתחרר עתה ונתחדש על ידי זה גוף כללי, וחצי החירות חלק ממנו, לכן הוא כקטן שנולד. ומה שאין כן בהך דפסחים דהיו תחלה כלליים ונעשו רק הם עצמם חלקים, היינו שכל 'כל' נעשה חלק מהשנים יחד, אם כן הרי לא

גור אריה - 'גר שנתגיר כקטן שנולד דמי' רק במתגיר מרצונו הנה בהתרעמות בני ישראל על המן שעליו בא השליו, נאמר (יא: ז) 'וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו, ודרשו ז"ל (ומא עה) על עסקי עריות שנאסרו להם.

ובספר גור אריה על התורה שם (פרשת ויגש מו, י אות ה) הקשה, הרי נתגיריו כולם כמותן תורה (עין כריתות ט), וגר שנתגיר כקטן שנולד דמי (במות כב), ולא היו להם קרובות כלל. ותירץ דהך דגר שנתגיר כקטן שנולד הוא רק במתגיר מרצונו, ומה שאין כן במתן תורה שכפה הר כגגית (שבת פח), עיין שם.

קשה דאחר שחל הגירות נעשה כקטן שנולד ולא תלוי ברצון

והנה גוף קושית הגור אריה הנ"ל הוא קושיא גדולה לכאורה, דתירוצו ז"ל - לולי דבריו הקדושים ז"ל - הוא רחוק לכאורה, דסברת תירוצו הוא דמה דגר נחשב כקטן שנולד הוא מפאת הרצון להתגיר. וזה צריך עיון, דנראה מסברא דאין ענין להרצון לעשות גוף חדש ולידה חדשה, ואך גוף דין הגירות הוא זה, דמה שנעשה מעכו"ם ישראל הוי כקטן שנולד, ועל כן גם במתן תורה דכפה הר כו' מכל מקום מה בכך, ואחרי שחל הגרות ונעשה מבני נח ישראלים הויין להו כקטן שנולד.

'כקטן שנולד דמי' לפי שהיה איש לעצמו ונעשה חלק מ'קהל'

ונראה לענ"ד ביישוב קושיתו ז"ל, דהנה הא דגר שנתגיר כקטן שנולד אף דהגוף היה כבר [ועיין תוספות בבא בתרא (עט: ד"ה אימור) דגר חשיב בא לעולם, אלא שמחוסר גירות], ונראה הטעם דחשיב כקטן שנולד, דמתחלה כשהיה עכו"ם היה עניינו "כל", דעכו"ם אין להם קהל - כש"ס נויר (סא:), וכל אחד הוא לעצמו, ומה שאין כן כשנתגיר ונעשה ישראל, דישאל אם 'קהל' (דברים כג, ב-ד; עין קידושין עג), וכל האומה הוא "כל" אחד, וכל יחיד - רק חלק מן ה'כל', ואם כן הגר שנתגיר ונעשה ישראל, ונעשה

א) עיין עוד מכות כג: כוליה ישראל קרי להו בלשון יחיד, דכתיב (ישעיה מה, ז) 'ישראל נושע בד', והא דמבואר בהוריות ג. דישאל אם 'קהל' רק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, כבר העיר מזה **ביראים בדפ"ח סימן ל, בסופו: "עתה יש לשאול, כל היכי דכתיב 'קהל' בפצוע דכא וכרות שפכה (דברים כג, ב), עמוני ומואבי (שם שם ד), יהיו מותרין ביושבי חוץ לארץ דלא אקרו קהל", עיין שם שני יישובים בזה, דרק התם בהוריות אמרינן כן.**

ב) בתוספות שכתבו: "...כיון דלית ליה לכהן אלא חצי, חצי ליפטר וחצי ליחייב, מידי דהוי אצבי הבא על התישה, דמחייבי רבנן (שם) בחצי מתנות. ויש לומר, דהתם כל שיות שבו מחייב, והכא לא מחייב כל שיות שבו, לכך פטרי לגמרי. ובר"ן: דהתם כל שיות שבו חייב, דהא אית להו לרבנן 'שה' ואפילו מקצת שה, וכיון שאין כאן אלא חצי שה נותן כל שיות דבו דהם חצי מתנות...".

ידוע תדע

הרחבת הידיעות במשנתו של רבינו

'בְּהֶעֱלֵתָּךְ אֶת הַנִּרְת' (ח, ב). אם התערב שמן זית עם מיעוט שמן קיק (ע"י שבת כא), האם הוא בטל ברוב וכשר להלדקה גם אם אין השלהבת עולה מאליה?

השובה לידיעות תדע' מפרשת נשא - חג השבועות: למה דוקא גבי תורה ושבט מציינו שעכו"ם המקיימים חייב מיתה? עיין בית האוצר מערכת א כלל א אות א ד"ה ובגוף קושית המהרש"א - ד"ה עוד יש לומר

ישנת חרצים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

אל רום מעלת כבוד חו"ר מכון 'אוהבי תורה' לההדרת והוצאת ספרי שר התורה הגה"ק רבי יוסף ענגיל זללה"ה, ומו"ל הגליון הנהדר בקודש 'אברך' ממשנתו הבהירה.

ראיתי בבליונכם לפרשת במדבר שנה זו, שהבאתם את מה שכתב רבינו הגר"י ז"ל בספר גליוני הש"ס (סנהדרין יט) בענין אדם שנוגד על ידי ספר יצירה, וזה לשונו: "עיין שו"ת חכם צבי (סימן צג ד"ה נסתפקתי), הביא הך דסנהדרין, ודן מזה הדנוגל על פי ספר יצירה חשוב ישראל לצרפו לעשרה, דמה המגדל - כמוליד וחשוב בן, כל שכן המוליד ממש על פי ספר יצירה דהוה ליה כזרעו וחשוב זרע ישראל, עיין שם. ולדברינו בקונטרס גבורות שמונים (אות נב ד"ה וע"כ - ד"ה ועיין), דהמוליד דבר - הוא שלו, אם כן ישראל המוליד אדם על ידי ספר יצירה - הוא שלו, וראוי להיות דינו דין עבד כנעני דקנוי גופו לישראל (ראה יבמות מו, ו) ודו"ק".

וממשיך רבינו: "ואין לומר, דאם כן בן נמי יהיה גופו של אביו ואמו שהולידוהו. דזה אינו, דשם גזירת הכתוב הוא, דאם לא כן לא ישכח ישראל זולת דור המדבר הראשון, דמאז והלאה כיון שקונים למולדיהם הויין להו עבדים כנעניים, וגם מדאין יכול להחרים בנו - הנלמד מקרא בערכין (כח), על כרחך דאינו שלו, וכן מדאיצטריך קרא שחיבי למוול בנו (ראה קידושין טו), תיפוק ליה מפאת מילת עבדיו (ראה שבת קלה). ויש לדחות עוד בכמה גוונים, אבל במוליד על ידי ספר יצירה דליכא גילוי - שפיר נראה דהוא קניינו כנ"ל".

והנה אמרתי להוסיף בזה, מה שכתב בספר אלף מגן (במדבר, עמוד כה) מאת צמ"ס הגה"ח רבי נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים ד'באבוב, לאחר שהביא דברי רבינו אלו, מוסיף בהערה דמיון נוסף לדברי רבינו שהמוליד דבר הוא שלו: "ממה שכתב בקצות החושן (ס"ו ס"ו סק"ד) בשם שו"ת מוהר"ש הלוי (חו"מ ס"ד), שחקר בהא דאומן קונה בשבח כלי, אם בשבח הוא דקונה אבל לא בגוף הכלי, או נימא דעל ידי השבח זוכה בגוף הכלי להיות כשלו, כיון שנתהפך חומר הכלי אל הצורה אשר נתן ולכן קונה בגוף הכל, עיין שם שמארך בזה. המורם מדבריו, כי על ידי שמהפך האדם מחומר לצורה הרי הוא כשלו, ואם כן כל שכן לגבי המוליד דבר שהוא שלו".

ובגוף דברי החכם צבי שהעתיק רבינו, מביא בספר הנ"ל משו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן כו) להגה"ק רבי יהודה אסאד זללה"ה, שדן בדברי החכם צבי ומעלה מהם נפקא מינה למעשה, והוא לגבי אם ישן מצטרף למנין. ומביא שם דעת הטורי זהב (או"ח סימן נ"ה סק"ד) שאינו מצטרף למנין, ואחר כך מביא ספיקת החכם צבי הנ"ל לגבי אדם הנוצר על ידי ספר יצירה, אם מצטרף למנין עשרה, וכתב דבדואי אינו מצטרף מקל וחומר, מה ישן שנשמתו מסתלקת בעת השינה, ק"ו אדם כזה שאין בו נשמה כלל רוח חיוני כמו שכתוב בספרים (עיין מהרש"א סנהדרין סה: ד"ה ולא הוין), ועל כרחך גם החכם צבי פשיטא ליה מלתא דישן מצטרף, עכ"ד.

והנני בזה ידייכם חפץ הצלחתכם ומשתוקק לראות בהגלות נגלות אור תורתו של הגה"ק זללה"ה בעולם כדרככם בקודש ברוב פאר והדר.

חיים אהרן ווייס, בארא פארק יצ"ו

שר המסכים (ה)

מכתבי הסכמה וברכה שכתב רבינו ז"ל לספרים שיצאו לאור בימינו

תכון עם כת"ה, והנני מסכים הולך בהוצאת ספרו היקר והנחמד הזה לאור, יראו ישרים וישמחו ויתענגו עלימו כל בני עליה.

והנני בזה ידיד"נ ש"ב הדושת"ה ומברכו בכל טוב

הק' יוסף ענגיל הראבדפק"ק הנ"ל

[הוא"ב בעהמ"ח ספרי בית האוצר ב' חלקים וש"ת בן פורת ב' חלקים, ועוד הרבה ספרים רבוי הכמות והאיכות]

ספר 'שיח השדה'

ב"ה, יום ג' שמוות תער"ג, קראקא

כבוד ידיד נפשי ה"ה הרב הגדול החריף ובקי, סיני ועוקר הרים כו' כו', מו"ה ליב הירש פראמור נ"י, ריש מתיבתא דק"ק סאכאטשאב, מדינת רוסיש פוילען.

אחדשכת"ה. הקונטרסים מספרו 'שיח השדה' הגיעני לנכון ועיינתי בהן ומצאו חן בעיני מאד, והחלק יעיד על הכלל כולו, וזולת זה, הלא מכיר אנכי את כבודו היטב מאז לבעל שכל צח ומצומצח ועמקן כסברא, וידיו רב לו דלות פנינים מעומקו של הלכה, ועל כן חזקה וודאי על חבר כמוהו שיוציא דבר מתוקן מתחת ידו, ויהיה ספרו לתועלת למבינים האמיתיים אשר להם חין לטעום טעם תורה. ולכן הנני למבוקשו של כת"ה להסכים עמו בהוצאת ספרו היקר לאור, יראו ישרים וישמחו וכל מן דין סמוכו לנא.

ועל זה באתי על החתום ידידי עוז הדושת"ה

הק' יוסף ענגיל, חופ"ק קראקא

[הוא"ב ע"ס ל' לקח טוב. אתון דאורייתא. ציונים לתורה. בית האוצר ב"ח. שו"ת בן פורת ב"ח ועוד חבורים]

ספר 'קהלת יעקב'

גם אני אקח ספר אחד מאת הרבני המחבר מו"ה יעקב יוסף נ"י מוקינצק כשיצא מבית הדפוס, כאשר כתבו עליו כמה רבנים כי הוא מתמיד בתורה וירא שמים ומצוה לקרבו.

בעה"ח היום יום א' תשא תרס"ד, פה בענדין

יוסף ענגיל

ספר 'צל"ח החדש'

ב"ה, אור ליום ועש"ק לך תרע"ג לפ"ק, קראקא יע"א כבוד ידיד"נ (ידיד נפשי) שאר בשרי הרב הגדול החריף ובקי מאד נעלה, הגביר ונכבד המפורסים כש"ת מוה"ר אלטער שטיגליץ נ"י בק"ק ראזוואדאוו.

אחדש"ה ט. את העלים לתרופה אשר שלח לי כת"ה מספרו 'צל"ח החדש' אשר הוא מוציא כעת לאור השגתי לנכון, ולגודל טרדותי לא יכולתי לעיין בהם הרבה, אך החלק אשר ראיתי יעיד על הכלל כולו, כי ראיתי בדבריו הערות נכוחות ויקרות וסברות צחות ומועילות, וכל דבריו דרך כלל נאמרו בהשכל וזדעת, בחריפות ובקיאות הרבה, ובכמה מקומות ראיתי שכיון לדעתי בספרי 'ציונים לתורה' ולקח טוב (אינם תח"י המחבר) כמו כו', וע"כ אם כי דרכי למשוך ידי מתת הסכמות, בכל זאת למען אהבת מעלת כבודו ש"ב, וגם כי דבר יקר הוא בזמנינו אלה איש כמו כבוד ת"ה (תורתו הרמה) אשר עם היותו עוסק במסחר הנה גם עול התוה"ק עליו ללמוד בעיון ולחדש חידושים יקרים במלאת התבונה, אי לזאת ידי

(א) יבואר התנהגות אדם בעבודת הש"ת ע"ד האמת. חיברו הגה"ח ר' יעקב יוסף הלוי ז"ל מעיר קינצק. הספר נתעטר בהסכמות רבות מגדולי התורה והחסידות, ובראשם הגאון המהרש"ם מברעז'אן זצ"ל שכתב הסכמה ארוכה וערוכה, אשר כולם כאחד יעידו גידון על היות המחבר תלמיד חכם וירא שמים אשר לו עשר ידות בעיני קבלה. מלבד ספר זה חיבר גם את הספרים: 'התקרות הגאולה', 'תפארת יעקב' ו'ראש יוסף' (פיעטרקוב תר"ע).

(ב) אחד מספריו של הגה"ח ר' אלטער שטיגליץ ז"ל שאר בשרו של רבינו (אביו של רבי אלטער ז"ל היה רבי אפרים נתן. בנו של רבי צבי הירש שהיה אחיו של רבי משה דוד שטיגליץ - חמו של רבי יהודה ענגיל - אביו של רבינו). ר' אלטער הסתופף בצל הרה"ק מהר"י מבעלזא ז"ע שפקד עליו לבל ישמש ברבנות ובשכר זה זוכה לשני שולחנות, ואכן פקודת רבו שמרה רוחו וזכה לתורה וגדולה. גם לאחר שירד מגדולתו בשנות מלחמת העולם הראשונה, שוב זרחה לו שמש ההצלחה לאחר המלחמה. בשנת תרע"ג הוציא לאור את ספרו הראשון 'צל"ח החדש' שנתעטר בהסכמת רבינו, שמציין שיצא מגדרו למען המחבר, בשנת תרצ"ב הו"ל את ספרו 'כרם אפרים' ובשנת תרצ"ז את הספר 'תורת חסד'. עוד היה לו בכתובים

(ג) חיברו רב הכמות והאיכות על כל מאמרי רשבי" בשם 'תניא רבי שמעון ברי יוחאי', אך לא הסיפק להדפיסו עד שנטרפה לו השעה.

(ד) כפי הנראה הביא כאן רבינו דוגמאות היכן כיוון לדעתו בספריו, והמחבר השמיטן.

(ה) הוספת המחבר רבי אלטער ז"ל, להודיע טיבו של רבינו על ידי ספריו המפורסמים.

(ו) חיברו הגאון המפורסם רבי אריה צבי פרומנער זצ"ל הי"ד אבד"ק קוה'יגלוב, אף הוא מבחירי תלמידיו של הגה"ק בעל 'אבני נזר' ז"ע, ולאחר פטירתו התמנה ע"י בנו הרה"ק בעל 'שם משמואל' זצ"ל לראש ישיבת סוכאטשוב. בתקופה זו הוציא לאור את הספר 'שיח השדה' אשר זכה להסכמה נלהבת מאת רבינו ז"ע. חיבר גם שו"ת 'ארץ צבי' ב"ח וספר 'ארץ צבי' על התורה ועל המועדים. לאחר פטירת הגאון המפורסם רבי מאיר שפיירא זצ"ל נתמנה לראש ישיבת חכמי לובלין, ושיעוריו ביח"ל יצאו לאור ע"י תלמידיו בקובצי 'מקבצאל'.

בכח בית דין להעניש שלא מן התורה בלא התראה ותורת עדות

בגמרא עבודה זרה (זא-נב), רבי עקיבא אומר, עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד, ושל ישראל עד שתיעבד וכו'. ורבי עקיבא וכו' דישאל עד שתעבד מנלן, אמר קרא (דברים כז טו) 'ושם כסתרי', עד שיעשה לה דברים שבסתר. וברש"י: עבודות שבסתר, הוא עובדה שלא ישמעו בית דין ויסקלוהו, עכ"ל.

וצריך עיון קצת, דהא אפשר לו לעבוד בגלוי, ולא יקבל עליו התראה (עין סנהדרין מ:), וגם כן לא יוסקל. וצריך לומר הכוונה, דכיון דבית דין מכין ועונשין גם שלא מן התורה למיגדר מילתא (עין יבמות ז:), לכן מתיירא לעבור בגלוי, דשמא יראו בית דין להענישו למיגדר מילתא, ובזה אין צריך התראה.

ומה שכתב רש"י 'ויסקלוהו', אף דבתורת עונש שלא מן התורה יכולים להענישו גם בשאר עונשין (עין סם: סנהדרין כז: שם נח:), מכל מקום הא גם בסקילה יכולים להענישו - עין יבמות ז:), ואם כן הא מתיירא גם מזה, וזהו שכתב רש"י 'ויסקלוהו', היינו דמתיירא גם מזה.

עונש ב"ד שלא מה"ת אינו חמור מעונש החמור של תורה

אבל מיותר חמור מזה - אין לו להתירא, דכיון דלא מצינו בתורה מיתה חמורה מזו (עין סנהדרין מט: ורש"י ד"ה ארבע), לכן גם בעונש שלא מן התורה מסתבר וודאי דאין להם להעניש, רק לכל היותר בעונש היותר חמור של תורה, אבל לא עוד ביותר מזה. וגם מסתמא יענישוהו בסקילה, דהוא העונש של עבודה זרה (שם נג:), וכך דיבמות שם דהענישו לרוכב הסוס דהוא שבות שבת (עין ביצה ל:), בסקילה, הואיל ועונש שבת של תורה הוא בסקילה, עין שם היטב.

ומכאן ראהו לפי זה למה שכתבתי בגליון יבמות

(ז: ד"ה שב"ד) שם, בשם שו"ת הרשב"א (ח"ד סימן שיא), דבהך דבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, אין צריך תורת עדות, עין שם. דאי איתא, אכתי יכול לעבוד לפני עד אחד, או לפני נשים ושאר פסולי עדות, ועדיין אין צריך לעבוד בסתר דווקא, ומדאמרינן דעובד בסתר דווקא מיראת עונש הבית דין, על כרחך דהבית דין בכחם להעניש בעונש שלא מן התורה - גם על ידי עד אחד או עדים פסולים, וכמובן.

ולפי דברינו אלה, הנה מצאנו מקור מקרא להך דבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, דהא כתיב בקרא 'ושם כסתרי', ודרשינן ליה בעבודה זרה (שם) לרבי עקיבא דהילכתא כוותיה (עין רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"ו ה"ד), עד שיעשה לה דברים שבסתר - דהיינו העבודה. וקשה על זה, דמדוע הוא דברים שבסתר - וצריך לומר, דמתיירא לעבוד בגלוי מפני עונש הבית דין וכפירוש רש"י, ואף דבידו שלא לקבל התראה, על כרחך צריך לומר דמתיירא מעונש שלא מן התורה, ואם כן הא יש לימוד מבוואר מכאן דבכח בית דין להעניש גם שלא מן התורה.

הוכחה מאשת איש שנשאת באונס שהולד ממזר - שבאונס המעשה נחשב לעבירה

יש להסתפק, הא דקיימא לן (בבא קמא כח: עבודה זרה ד.) אונס רחמנא פטריה, אם הוא רק לענין פטור

האדם, דאין על האדם שום עונש, אבל עצם המעשה - עבירה היא. או דלמא גם עצם המעשה אין חשובה עבירה - כל שהיתה באונס ולא היה שם מורי ופועל מצד העושה.

ועיין יבמות (זא:), דאהא דסבירא ליה לרבי שמעון שם (יב:), במשנה, דאשה שהלך בעלה למדינת הים וניסת שלא ברשות (בית דין - היינו בעד אחד, אלא ניסת בשני עדים, דאין צריכה היתר בית דין), ואחר כך בא בעלה, מותרת לחזור לו, אמר רב הונא אמר רב שם בגמרא - דהכי הילכתא. ואמור עלה רב ששת, הלכה מכלל דפליגי, מאי הוה לה למיעבד, מיאנס אנסה כו'.

ומבוואר, דבניסת בשני עדים - חשיבא אנוסה, ואף על פי כן מפורש שם (זג:) בגמרא, דגם בניסת בשני עדים הוולד ממזר - אם נודע אחר כך שבעלה חי. ומוכח לכאורה להדיא, דבאונס נמי המעשה גופא מיהת עבירה היא, דאי המעשה גופא נמי לאו עבירה היא אמאי הוולד ממזר, הרי חשיב נולד מביאת היתר, וכמובן.

אמרו בלשון 'קרעו'

כי לפי גודל מעלת החכמים נחשב בלי כוונה ככוונה

בזכרוננו, שראיתי מובא בשם הרמ"ע מפאנו ז"ל, דכל היכא דאמרו הש"ס 'אלא אימא', אין הכוונה שחזור בו ממאמר הראשון, רק הכוונה שמאמר השני הוא רק מפרש את המאמר הראשון, ומאמר הראשון לעולם במקומו עומד (ראה עשרה מאמרות מאמר חקור דין חלק ג פרק ח).

ועיין יבמות (צו:), אזל רבי אלעזר אמרה לשמעתיא (המובאה שם משום רבי יוחנן) בי מדרשא, ולא אמרה משמיה דרבי יוחנן. שמע רבי יוחנן איקפד, עול לגביה רבי אמי ורבי אסי, אמרו

ליה, לא כך היה מעשה בבית הנכנסת של טבריא, בנגר שיש בראשו גלוסטרא - שנחלקו בו רבי אליעזר ורבי יוסי, עד שקרעו ספר תורה בַּחֲמַתָּן. קרעו סלקא דעתך, אלא אימא שנקרע ספר תורה בחמתן כו'. ובתוספות: 'קרעו' - משמע בכוונה, עכ"ל.

ויש לומר גם כן, דבאמת אמרו רבי אמי ורבי אסי לשון 'קרעו'. והכוונה, דאנשים גדולים כאלו - רבי אליעזר ורבי יוסי - גם העשיה בלי כוונה נחשב להם לגודל מעלתם כאילו עשו אותו בכוונה, וכענין 'שגגת תלמוד עולה זדון' (אבות פ"ד מ"א), כי כל שהאדם גדול יותר ודעתו רחבה יותר, אזי יותר בכחו להיות מתון וזהרר במעשיו, וגם חטא בלי כוונה - הנעשה ממנו - יחשב לו לגודל מעלתו כאילו בכוונה עשאו, וזה מעין 'הקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביבו כחוט השערה' (בבא קמא ג.).

ובקיין אמרו רבי אמי ורבי אסי כן לרבי יוחנן לגודל ערכו, וכאילו רצו להוכיחו על הקפדתו, ולומר, כי פן ואולי יצא דבר תקלה שלא במכוון על ידי ההקפדה, ולגודל ערכו - כאילו עשאו במכוון יחשב לו, ועונש יתר יענש חלילה, ועל כן שפיר אמרו לשון 'קרעו'. והש"ס חש שמא יבוא איזה מעיין ושומע לטעות ולחשוב באמת חלילה שבכוונה עשאו, ולכן אמר 'קרעו' סלקא דעתך, אלא אימא 'שנקרע' כו', ורק דלגודל מעלתם קרי ליה 'קרעו', ומעלה מעליהם כאילו עשאוהו בכוונה, אבל באמת היה נקרע שלא בכוונה, ודו"ק.

ניתן להשיג את ספרי הכותבים הספרים המובחרים 'א' מיוצגת טלפונים: 4720-03-510 (ב' ראה בית האוצר מערכת א כלל קנט, שהביא רבינו סמוכין מספר מדרש תלפיות, עין שם.

(א) "יכולים לענוש לאדם גם על פי עצמו, ושמוזה המין היה מה שהרג דוד את גר העמלקי על פי עצמו (ראה שמואל ב טו-טז), וכן יכולים לענוש גם על ידי עדות אשה וקטן וקרובים", לשון רבינו בגליון הש"ס שם.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגד"צ רבי יצחק מעגל מרגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com